

**ALAIN BADIOU**  
—  
**ETIKA**  
**Tanulmány a rosszról**

Fordította  
Seregi Tamás

Open Books

## BEVEZETÉS

Bizonyos szakkifejezések, amelyeket már régóta elástunk a szótárak és a tudományos nyelv mélyére, néha abban a szerencsében vagy szerencsétlenségben részeltetnek – kicsit úgy, mint a már mindenbe beletörődött vénlány, aki nem is érti, miért, de egyszer csak a szalon ünnepelt kedvencévé válik –, hogy hirtelen a korszak figyelmének középpontjába kerülnek, népszerűvé válnak, és publicitást kapnak, felkapja őket a sajtó, a televízió, sőt még a hivatalos kormányzati közleményekben is felbukkannak. Az *etika* szó, amelynek kellemetlen görögös mellékíze van, és a filozófiaórák áporodott szagát árasztja magából, és amely Arisztotelészt juttatja eszünkbe (a *Nikomakhoszi etikát*, ezt a híres bestsellert!), manapság újra reflektorfénybe került.

Az *etika* szó a görögben a „jó élet”, a bölcs életvitel kutatását jelenti. Ezért válhatott a filozófia részévé. Az etika a filozófiának az a része, amelyik a gyakorlati életet a Jóról alkotott elképzelésünkkel összhangba próbálja hozni.

A sztoikusok voltak az elsők, akik az etikát nem pusztán a részévé, hanem egyenesen a legbelső *magjává* tették a filozófiai bölcsességnek. A bölcs ember képes különválasztani azt, ami tőle függ, attól, ami nem tőle függ, és akaratát az előbbire összpontosítja, miközben az utóbbit közömbösen fogadja. És a sztoikusoknak tulajdonítjuk azt a hasonlatot is, amely szerint a filozófia olyan, mint egy tojás, amelynek a héja a logika, a fehérje a fizika, a sárgája pedig az etika.

A moderneknekél, akik számára – Descartes-tól kezdve – a szubjektum vált központi kérdéssé, az *etika* nagyjából azonos jelentésű a moralitással vagy – ahogy Kant mondaná – a gyakorlati ésszel (szemben az elméleti ésszel). Itt a kérdés a szubjektív cselekvésnek és a tudatos szándékoknak az egyetemes törvényhez való viszonya lesz. Az etika a szubjektum cselekedeteiről való ítéletalkotás elvét adja meg, legyen szó egyéni vagy közösségi szubjektumról.

Hegel tesz egy finom megkülönböztetést az „erkölcsiség” (*Sittlichkeit*) és a „moralitás” (*Moralität*) között. Az erkölcsiséget a *közvetlen* cselekvéshez köti, a moralitást pedig a *reflektált* cselekvéshez. Azt állítja például, hogy „az erkölcsiség lényegileg a közvetlen *elhatározottságban* van”.<sup>1</sup>

A mai „visszatérés az etikához” az etika kifejezést nagyon elnagyoltan használja, de anynyi bizonyos, hogy jelentése közelebb áll a kanti „ítéletalapú etikához”, mint a hegeli „döntésalapú etikához”.

Valójában az *etika* szó manapság egy elvet jelöl, amely alapján reagálni tudunk arra, „ami történik”, „a történelmi szituációra” (az emberi jogok etikája), a technológiai-tudományos helyzetre (az élőlények etikája, a bioetika), a „társadalmi” helyzetre (az együttélés etikája), a mediális helyzetre (a kommunikáció etikája) stb.

---

<sup>1</sup> G. W. F. Hegel: *A szellem fenomenológiája*. Szemere Samu fordítása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, 238. *A szellem fenomenológiájának* ez a része nagyon nehéz olvasmány, ám nagyon megvilágító erejű is.

A reagálás és a véleménynyilvánítás etikai normáját intézmények támogatják, és e normának megvan a maga autoritása: „nemzeti etikai bizottságaink” vannak, amelyeket az állam hív életre. Minden szakma megalkotja a maga „etikáját”. Még katonai hadműveleteket is hajlandók vagyunk indítani az „emberi jogok etikája” nevében.

Az etikára való hivatkozás e társadalmi tényere miatt jelen tanulmánynak kettős tétje van:

- Első lépésben meg kell mondanunk, pontosan milyen „gondolati” tendencia figyelhető meg a mai közgondolkodásban és intézményeinkben. Amellett próbálunk majd érvelni, hogy ez egyfajta nihilizmus, amely mindenfajta gondolkodás tiltásának rémét vetíti elénk.
- Második lépésben pedig vitatni fogjuk, hogy az *etika* szó ezt jelenti, és teljesen más értelmet adunk neki.

# **I. LÉTEZIK-E AZ EMBER?**

Az etika a szó ma elfogadott értelmében kitüntetten az „emberi jogokkal” foglalkozik – másodszorban pedig az élőlények jogaival.

Azt feltételezzük, hogy létezik egy bármikor azonosítható emberi szubjektum, aki valamiféle „természetes” jogokkal rendelkezne: az élethez való joggal, a megfelelő bánásmódhoz való joggal, az alapvető szabadságjogokkal (a véleményalkotás szabadságával, a szólásszabadsággal, az egyéni döntés szabadságával parlamenti választások idején stb.). Ezeket a jogokat magától értetődőnek tekintjük, és ezt a meggyőződést széles körű konszenzus is övezi. Az „etika” ezeknek a jogoknak a biztosítását és elismertetését jelenti.

Az ember természetes jogainak régi tanához való visszatérés egyértelműen a forradalmi marxizmus és az azzal összefüggő haladó szellemű törekvések eltűnésével függ össze. Az értelmiségieknek nincsenek többé kollektív tájékozódási pontjaik, nem hisznek „a történelmi haladás” eszméjében, elveszítették a reményt a társadalmi forradalomban, ezért sokan közülük, és velük együtt a közvélemény többsége is, behódolt a kapitalista gazdaság és a parlamenti demokrácia politikai eszméjének. A „filozófiában” újra felfedezték maguknak egykori ellenfeleik ideológiájának örök erényeit: a humanista individualizmust és a liberális ellenállás jogát a szervezett politikai elköteleződés kényszereivel szemben. Nem egy újfajta kollektív politikai emancipáció lehetőségeit kutatják, hanem a már meglévő „nyugati” politikai rendszer elveit teszik magukévá.

Ezzel egy szélsőségesen reakciós mozgalmat képviselnek, amely szembefordul mindazzal, amit a hatvanas években gondoltak és megvalósítani igyekeztek.